

Àlies “el Cabrer”

Xavier Pedrals Costa

El Cabrer el sobrenom d'un dels bandolers més llegendaris del nostre país i sense dubte del Berguedà. La figura del Cabrer ha esdevingut tant llegendària que ni se'n coneixia el nom. Va ser un dels lladres de camí ral de més coneguts del segle XIX, i ha deixat un rastre en cançons, rondalles i dites populars, més que cap altre dels bandolers del país.

El Cabrer havia nascut al veïnat de la Font del Pí, a Peguera, la primera dècada del segle XIX; va fer de pastor de cabres a la casa de l'Estany de Castellar del Riu, ocupació que li donà el seu sobrenom característic i definitiu. A causa d'haver tingut tractes amb el cap carlí Climent Sobrevias, àlies «El Muchacho», va estar empresonat a Berga; en ser deslliurat passà efectivament als rengles carlins, en els que romangué fins al final de la primera carlinada el 1840¹.

Acabada la guerra es dedicà a l'assalt i el robatori; essent llegendàries les facècies que protagonitzà; en les que brilla per la seva astúcia i la seva valentia, les seves aventures han donat peu a moltes petites històries i rondalles.

Les seves víctimes majoritàries solien ser pagesos i rics i rectors de parròquia.

Es deia que els pobres no havien de témer res d'ell: efectivament, un lladre ha de robar a qui té. Cal recordar que alguns dels fets que se li atribueixen no són d'ell, ja que sota la seva fama altres facinerosos feien servir el seu nom².

Es recorda especialment el cas succeït amb un rector muntanyenc, el capellà de Llinars de l'Aigua d'Ora, segons altra versió, el rector de l'Espà³. El Cabrer es trobà en el camí que porta a la rectoria a un oliaire de Solsona que passava a vendre oli, amb un ruc magre i dolent. L'oliaire li explicà la desgràcia de la mort de l'altre animal que també duia sempre i de la mala situació de la seva nombrosa família. Després de fer-li descarregar les garrafes d'oli, el Cabrer li estimbà el ruc magre i li donà set unces d'or amb l'encàrrec que anés a comprar per aquest preu la mula que tenia per vendre el capellà de Llinars. Passats uns dies es presentà el Cabrer a la rectoria i exigí al mossèn, les set unces que aquest havia cobrat del ruc, i en donar-li aquesta quantitat el mossèn en peces de plata, el Cabrer n'hi exigí set més en peces d'or, que eren les que ell havia donat a l'oliaire. Així el ruc de l'oliaire costà 14 unces i una mula al rector de la parròquia de Llinars de l'Aigua

d'Ora. A totes les històries queden reflectides la vivacitat, murrieria i astúcia que el caracteritzaven, amb unes estratagemes sovint sorprenents.

Hi ha diverses versions sobre la seva mort, però en totes va ser a causa del robatori que va fer als paquetaires que traginaven fardots a sou dels contrabandistes, una de les activitats més tradicionals i productives de la comarca, de la que difícilment es farà la història. Segons la lletra de la cançó, un pas, posar-se amb la gent del contraban, que no hauria d'haver fet mai.

Tres paquetaires de Massanés, Ramon Prat, Joan Viladomat i Josep Camps, el prengueren en anar a pagar el rescab habitual per un paquet que ell els havia robat. El deixaren confessar i passar la nit al temple de Sant Ponç de Molers, on mossèn Josep Vilella, aleshores rector de Saldes, el confessà. L'executaren prop de Vallcebre, per por de la revenja si podia escapar, com havia fet manta vegades. Van dur el seu cadàver al governador militar de Berga. A part de la recompensa rebren la capa, el fusell i el sarró. Escrits posteriors atribueixen l'execució als mossos d'esquadra i donen paper al governador militar de Berga.

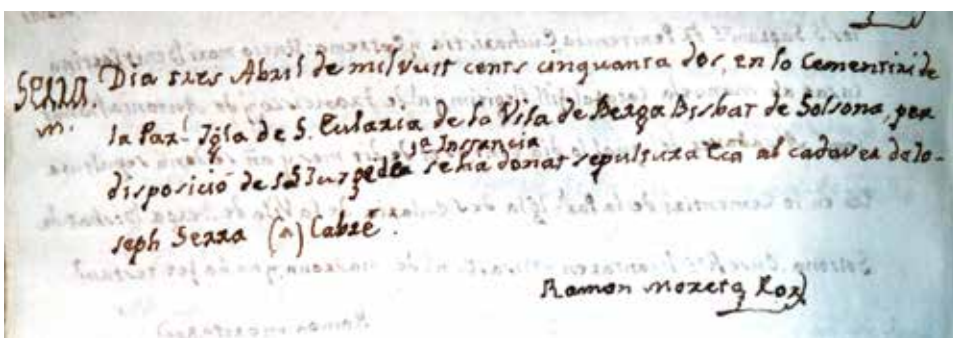
Ruïnes de Cal Guineu al veïnat de la font del Pi.

Rectoria de Llinars: on es produí un dels seus famosos robatoris.

Molers, a la dreta el temple abans de ser restaurat, és on es confessà i passà la seva darrera nit.

Partida de defunció signada pel rector de Berga Ramon Moreta.

El mite popular del bon bandit va tenir èxit pel que respecta al Cabrer. De de les seves gestes en dictà una cançó el famós Zot de Gósol, L'escamparen cantadors com el Calic de Bagà, la Rossa de Bulner o l'hereu Mill de Sant Julià de Cerdanyola, entre els de la comarca, però la seva cançó va ser difosa arreu del país. Era terreny adobat, el mite probablement servia per canalitzar les frustracions de les classes populars o bé dirigir-les envers els rics.

La recerca del nom del Cabrer

Mai s'havia mencionat el seu nom en les històries que ens han pervingut. Tot i que tradicionalment hi havia el convenciment de que el cognom era Costa, degut a que una família que provenia de la Font del Pi esmentava el seu parentiu amb el bandoler.

El nostre primer pas va ser anar a la rectoria de Sant Llorenç de Morunys per refer la genealogia de les famílies que havien viscut a la font del Pi a partir dels llibres parroquials conservats allà. La Font del Pi aplegava un petit veïnat, força mal avingut pel que hem pogut recollir en la tradició oral. Tanmateix aquest veïnat pertanyia a dues parròquies, per tal com el petit riu

que travessa el lloc fa la partió de termes municipals i de parròquies. Identificarem, una a una, les ruïnes de les cases del lloc, amb l'ajut de Lluís Artigas i Ramona Sanmartí, ell en provenia i en tenia bon coneixement. En l'actualitat sols resta dempeus una casa, Cal Sec, per això en algunes històries simplifiquen i li atribueixen el lloc de naixement del bandoler.

En conclusió, quedà per identificar amb certitud cal Guineu, que era la casa on ell havia nascut. Amb posterioritat un nou document ens permeté precisar una mica més; ell era el baumer de cal Guineu, per tant d'una casa molt més pobra, que en depenia. Segons Jaume Sarri és ell el mencionat per Bonaventura Carrera, la «Rossa de Bulner»⁴, que n'explica un amor de joventut, amb la «Ventura de Cal Vallana», el Cabrer va ser rebutjat en no tenir mitjans de vida.

Són força precises i exhaustives les notes històriques que va donar en Joan Serra i Vilaró en el seu llibre *El cançoner del Calic* (1913 i 1989).

Les circumstàncies de la mort del Cabrer són explicades per en Jordi Parera⁵ amb força detall. Tanmateix a Saldes hi ha una

altra tradició complementària, que desdium dels llocs on va passar la darrera nit i de qui el va matar⁶. En tot cas les dues versions coincideixen en explicar que s'havia posat preu al seu cap, viu o mort, i per tant era necessari portar el seu cadàver a Berga per a cobrar la recompensa. Tant si va ser mort pels mateixos que el capturaren, tres contrabandistes de Vallcebre, com si ho fou pels mossos d'esquadra, el seu cadàver va baixar a Berga i allà el governador pagà la recompensa. Va ser necessari que el rector l'anotés al llibre d'òbits per procedir al seu enterrament. Una berguedana, Carme Vila, asilada a Sant Llorenç de Morunys m'explicà que era enterrat a un extrem del cementiri vell de Berga, indicant exactament el lloc, que feia cantonada entre els carrers de l'harmonia i de mossèn Espel; després de l'anorreament del cementiri per construir el bloc d'habitatges que ocupa aquell indret, n'ha desaparegut tot rastre. Fins fa pocs anys hi hagué una creu al lloc on va ser executat, i que possiblement es tornarà a instal·lar pel seu record.

El febrer de 2001 trobàrem a l'arxiu Parroquial de Berga la partida de defunció del Cabrer, estesa per la mà venerable, i tremolosa de mossèn Ramon Moreta, un dels rectors de més prestigi que va tenir la parròquia de Berga, el que ha deixat record més perdurable i que dona nom a una de les rondes de la Ciutat. Amb ma poc ferma escriu, com reproduïm a la fotografia el nom de Josep Serra. Creiem que el més plausible de tots els que se li atribueixen.

Notes

1. La millor biografia acompanya la cançó del Cabrer dins Joan Serra Vilaró, *El cançoner del Calic*, 1913, p. 44 i ss.
2. A la comandància militar de Berga (1851) hi consta Antoni Comas «que havia cometido varios robos, titulándose con el nombre de ladrón Cabrer»; i Serra és un cognom que apareix amb certa freqüència al registre de les presons de Berga de l'època. Encara és viva la dita a Montcau «sota la capa del Cabrer se n'hi apleguen més de tres».
3. Aquesta feta en Joan Serra Vilaró la situa a Llinars de l'Aigua d'Ora, mentre que Ramon Bovet, (1958) explica que li va passar al rector de l'Espà.
4. Jaume Sarri: *Cançonero de «la Rosa de Bulner»*, primera part, 1958.
5. «Un bandoler berguedà de les guerres carlines» (2009). El mateix Parera menciona el de Josep Costa i dona com a més probable el nom de Josep Serra.
6. Josep Muntanyà: *Memorandum*, inèdit, 1940. Referit a la parròquia de Saldes, especialment de les circumstàncies de la darrera Guerra Civil. En parlar del Cabrer situa la seva captura a la casa de les Llenes.

Xavier Pedrals